

TEÒFIL, *Les diverses arts. Tractat de tècniques artístiques*. Edició crítica, traducció i notes de Marta Segarrés Gisbert. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona 2023, 293 pp.

La doctora Marta Segarrés és experta en filologia llatina i és una de les principals col·laboradores del projecte *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae*. Ara, amb aquesta obra, ens ofereix l'edició i la versió catalana del tractat medieval titulat *De diuersis artibus*; una recopilació de suggeridores tècniques artístiques que efectuà el monjo Teòfil (: *Theophilus, humilis presbyter et professione monachi*), un religiós benedictí alemany que visqué en la primera meitat del segle XII i que es proposà per aplegar i divulgar les diverses tècniques artístiques del seu temps i que ell coneixia per pròpia experiència com expert orfebre monàstic.

Fins no fa massa temps s'havia atribuït aquest tractat a l'orfebre medieval Rugerus de Helmarshausen però avui, gràcies a investigacions recents, s'assigna sense discussió l'autoria de *Diuersis artibus* al monjo *Theophilus presbyter*, puix que al llarg del tractat s'aprecien diverses al·lusions a la Regla benedictina, àdhuc hi trobem una referència a l'hàbit de color negre propi dels monjos benedictins.

Aquesta edició que ressenyem per a la *Revista Catalana de Teologia* és la primera versió al català del tractat *De diuersis artibus*; una obra escrita molt possiblement entre els anys 1110 i 1140 i que, en l'actualitat, gaudeix d'un enorme interès per les valuoses informacions que ens aporta sobre l'art medieval europeu, ja que aquest tractat ens abasta un conjunt de dades molt precises a propòsit del desenvolupament de les tècniques medievals desenvolupades per a decorar els espais interiors de les esglésies i també per a la fabricació d'instruments musicals com, principalment, l'art de fondre campanes i la construcció dels primers orgues i, molt particularment, per a la creació d'objectes d'ús litúrgic i vasos sagrats.

El tractat *De diuersis artibus* el trobem estructurat en tres parts. La primera està dedicada als pigments, a la pintura mural, a la pintura sobre taula, a la talla policromada i a la il·luminació de manuscrits. La segona tracta sobre la construcció dels vitralls amb la descripció del processament de les tires de plom que calia confeccionar per al sosteniment de les plaques de vidre anomenades *Latus*, fetes en forma d'una H. La tercera part està dedicada als metalls, a la l'orfebreria litúrgica i als treballs fets amb ivori. Finalment s'exposen de manera sistemàtica els diferents mètodes d'obtenció, elaboració i transformació dels metalls.

El text llatí, ara editat de bell nou, s'ha pres de l'edició preparada per C. R. Dodwell (: *Theophilus, De diuersis artibus*, Londres-Edinburg, 1961) i que Marta Segarrés ha revisat tenint també en compte els manuscrits conservats a Londres, Cambridge (University Library, Ms. 1131), Leipzig (Universitätsbibliothek, Ms. 1157), Wolfenbüttel (Herzog-August Bibliothek, Ms. 4373), Viena (Nationalbibliothek, Ms. 2527) i París (Bibliothèque National, Ms. Lat. 6741). Junt amb l'edició crítica del text la curadora del volum aporta un sòlid estudi introductori (veg. pp. 11-25) que precedeix el text llatí i la versió catalana i, alhora, incorpora valuoses

notes explicatives que contribueixen a una millor comprensió de les tècniques descrites afegint, a guisa d'apèndix, un glossari i un vocabulari llatí-català junt amb un lèxic tècnic amb la descripció dels colors, pigments, els instruments i tècniques descrites al llarg del tractat (veg. pp. 249-267).

Del conjunt de termes llatins del present tractat volem esmentar, a tall d'exemple, l'*oleum lini*, un oli secant que s'obté del premsat de la sement del lli (: *Linum usitatissimum*); el *Gluten casei*, que és la cola de caseïna elaborada amb una proteïna anomenada fibrina extreta del formatge fresc; el *Gluten piscis*, que és una substància gelatinosa semitransparent i molt pura que s'obté de la bufeta d'alguns peixos; el *Clibanus refrigerii*, que és un tipus de fornell rectangular on es disposaven els objectes de vidre per a refredar-se gradualment; l'*Indicus*, una substància colorant de to blau obtinguda de les plantes *Indigofera tinctoria* i de la *Isatis tinctoria*; l'*Uinicea petra*, que és el sediment o tàrtar que produeix el vi i el most en el fons dels tonells, entre molts altres conceptes que trobem mencionats al llarg del tractat *De diuersis artibus*. A més, dins del text llatí també hi trobem alguns mots de l'antic alemany com, per exemple, *meizel* per a designar el cisell.

La present edició és una valuosa contribució a l'estudi dels tractats de tecnologia artística medieval anteriors a l'any 1300, ja que durant el segle XIV es prodigaren un conjunt de tractats molt més centrats en tècniques concretes —com ara la il·luminació dels manuscrits i en el tremp dels aglutinants— i molt menys preocupats per la gestió de la manufactura dels materials que és allò que, precisament, ens descriu el monjo benedictí Teòfil en el seu tractat sobre les diverses tècniques artístiques.

Valentí Serra de Manresa

Rafael LAZCANO, *Tesaurus Agustini*, tomo XI: *Fray Luis de León*, Pozuelo de Alarcón (Madrid): Rafael Lazcano editor 2023, 406 pp.

Aquest nou volum forma part d'un ambiciós projecte en curs de publicació anomenat *Tesaurus Agustini*, un diccionari biobibliogràfic que aporta i ordena les dades dels religiosos i religioses més rellevants pertanyents a l'Orde de Sant Agustí des de l'any 1244 i, alhora, també les dels frares de l'Orde dels Agustins Recolectes —a partir de la seva fundació l'any 1588— que han tingut algun lligam amb Espanya, Portugal, Amèrica Llatina i Filipines.

D'aquest *Tesaurus* ja s'han publicat deu volums i aquest que ressenyem és l'onzè. Està dedicat íntegrament a la biografia humana i intel·lectual, i a les nombroses obres i bibliografia del savi escriptor i reconegut biblista de renom mundial Fray Luis de León (Belmonte de Tajo, 1527 – Madrigal de las Altas Torres, 1591). El volum compta amb un recull de 4.224 fitxes biobibliogràfiques.